

Globalt folkrörelsearbete
– Verktyg eller utopi?

The best way to
predict the future
is to create it

Tio år till 2015

– vilka möjligheter skapar omvärldens utveckling?

Den 8 och 9 mars samlades ett 30-tal företrädare med strategiskt ansvar för utvecklingssamarbete inom svenska idéburna organisationer under rubriken:

Globalt folkrörelsearbete: Verktyg eller Utopi?

Syftet är att finna fungerande strategier för utvecklingssamarbetet mellan svenska idéburna organisationer och deras samarbetspartners i Syd och Öst.

Du kan delta i den omvärldsspaningen inom respektive organisation, hoppas vi, inspirerad av reportagen i den här rapporten.

Nästa steg blir en internationell konferens i Härnösand på SCSC i slutet av augusti. Tillsammans med deltagare från samarbetspartners i Syd och Öst gör vi scenarier för hur utvecklingen inom det globala civila samhället kan se ut på 5–10 års sikt.

För oss som är verksamma inom idéburna organisationer är den här omvärldsanalysen en fråga om överlevnad.

Välkommen att delta på den resan mot framtiden!

Ett samarbete mellan ramorganisationerna och Sida Civil Society Center.

Bo Forsberg
Diakonia

Inger Björk
Forum Syd

Gabi Björsson
Afrikagrupperna

Dag Jonzon
SCSC

En utmaning från forskarvärlden

Utmaning 1

Titel:

En utmaning från forskarvärlden

Föreläsare:

Adrienne Sörbom

Fil dr i sociologi, Stockholms universitet.

– Det är svårt att hitta former som fungerar, som både ger människor möjlighet att faktiskt vara aktiva och som gör kopplingen mellan den globala och den lokala nivån. Adrienne Sörbom, fil dr i sociologi, ger organisationerna en ny utmaning att finna en väg att möta den nya typen av politiskt engagemang i en globaliserad värld.

Adrienne Sörbom ger en översiktlig bild av utvecklingen av det politiska engagemanget i Sverige och identifierar även några viktiga internationella trender.

– Det finns statistik, men ni behöver nästan inte se den. Ni vet den ändå, säger Adrienne Sörbom och exemplifierar hur förändringen sett ut genom att visa på intervjuer som hon gjort i anslutning till sin egen forskning.

”Vi hade inte den ambitionen hemma där jag växte upp, att man skulle delta... så aktivt i det politiska livet. Utan man var... medlem i en politisk organisation, och gick på möten någon gång och... ja, ja, då var det bra då.”

Pär 20-talist – Lärarförbundet.

”Det största ansvaret? Ja... det vet jag inte, om det är någon enskild... Människan tror jag faktiskt har det största ansvaret.”

Carlos 50-talist – Lärarförbundet.

Genom dessa citat och några till försöker Adrienne Sörbom att beskriva vad som har hänt med det politiska engagemanget i Sverige. Människor söker sig allt mindre till politiska partier, man röstar mindre och den politiska misstron ökar. Samtidigt som detta är statistiskt fastslaget så finns det en annan trend i politiken som också är underbyggd. Fler människor säger att de är intresserade av politik, talar vid offentliga möten, deltar i konsumentbojkotter, går med i demonstrationer, tar kontakt med politiker...

– Utvecklingen är ganska dubbel. Det finns två trender samtidigt, säger Adrienne Sörbom och understryker tvetydighetens betydelse. Även om partiernas medlemsantal går ner, så finns det andra typer av organi-

sationer som inte har detta problem. Engagemanget har inte försvunnit, bara hittat en annan form, menar hon.

Två trender

Förklaringen till utvecklingen av det politiska engagemanget ligger på två plan, anser Adrienne Sörbom. Det handlar om två politiska trender som förstärker varandra. Den första trenden tar sin utgångspunkt i medlemmarnas tänkande och handlande, medan den andra utgår från organisationerna. Den första trenden bygger på att människor idag vill vara aktiva i politiken. De vill känna att de uträttat något genom en direkt insats.

– Det räcker idag inte längre att vara medlem. Man måste göra någonting, och det måste betyda något, säger Adrienne Sörbom.

Förklaringen bakom förändringen då det gäller människors sätt att tänka kring politik, konstaterar Adrienne Sörbom, ligger i den ökade individualiseringen som påverkat människors sätt att tänka.

– Det är många som backar när de hör ordet individualisering och menar att det skulle innebära att människor skulle bli mer egoistiska, säger Adrienne Sörbom, men understryker att så inte är fallet. Det handlar istället om hur människan tänker och agerar mer självständigt.

Utmaningen med det politiska engagemanget

Historiskt sett så har individen allt mer kommit i centrum, på bekostnad av stora starka kollektiv i Sverige. Människor tar sig rätten att bestämma över sina egna liv, hävdar Adrienne Sörbom och utvecklar sitt resonemang:

– Ett väldigt tydligt exempel på detta är kyrkan, som har fungerat som ett sådant starkt kollektiv. Religionen har inte minskat i betydelse, men är i högre grad frukten av ett eget val, säger Adrienne Sörbom och pekar med hela handen på individualiseringens starka betydelse för samhällsutvecklingen.

Det är på samma sätt med politiken berättar, Adrienne Sörbom. Man vill inte lämna över ansvaret till någon annan. Människor har förståelse för den maktindelning vi har i samhället i form av parlamentarism. Men

”Jag kan förändra min kropp och hur jag ser ut. Jag kan förändra mitt sätt att vara.

Det finns egentligen inga gränser. Människor känner att de kan göra skillnad. Det personliga blir politiskt.”

Adrienne Sörbom

det ställer ändå krav på ökad delaktighet. Mängder av organisationer och folkrörelser har samma problem som de politiska partierna. De har lett till att de är svårt att hitta former att möta medborgarnas intresse av att aktivt delta. En del av den ökade individualiseringen är att människan utvecklat sitt kritiska tänkande och blivit mer ifrågasättande.

– Men detta har också lett till att det har blivit svårare att hitta kärnan i samhällsproblemen, säger Adrienne Sörbom.

Detta händer samtidigt som samhället blivit mer komplext och svårare att förstå sig på.

– Varje svar ger upphov till nya frågor, och detta kan också leda till en ökad misstro.

Individualiseringen är också intimt förknippad med något som Adrienne Sörbom kallar för görbarhet. Människor känner att de inte vill lämna över ansvaret, och därför känner de att de måste göra något, men de ser också att detta är möjligt.

– Jag kan förändra min kropp och hur jag ser ut. Jag kan förändra mitt sätt att vara och jag kan förändra mina sociala relationer. Jag kan förändra samhället. Det finns egentligen inga gränser. Människor känner att de kan göra skillnad, berättar Adrienne Sörbom; det personliga blir politiskt.

Skillnaderna mellan det offentliga och privata har försvunnit. Tydliga drag från de politiska tankegångar som vara levande i 60- och 70-talets kvinnorörelse är idag en politisk verklighet, framhåller hon. Vi fattar hela tiden beslut, som är avgörande för våra liv. Vi fattar beslut om dagisplatser, skolor och bostadsrätter. Det är ingen skillnad mellan dessa vardagliga beslut och större ödesfrågor. Vi har ett ansvar och vi kan påverka.

– Jag kan och jag vill, men det är svårt att hitta formen för det. I verkligheten så är det förstås inte så lätt att påverka, betonar hon.

Något som idag ytterligare komplicerar människors ställningstagande är den pågående globaliseringsprocessen. Det globala binds samman med det lokala, och frågor som människor vill påverka ligger ofta på en nivå som är väldigt långt borta.

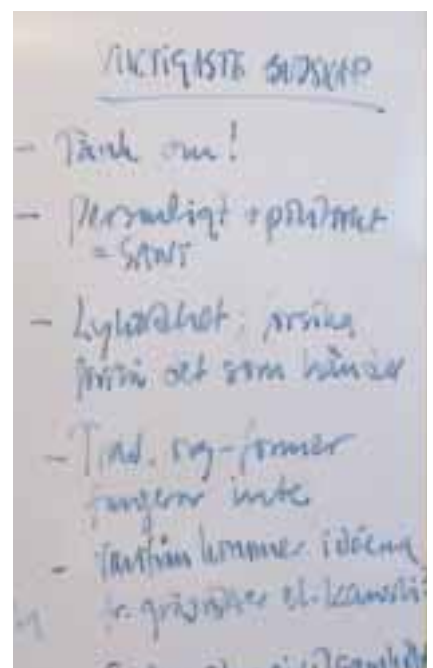
– Här ligger en utmaning för organisationerna. Hur ska man arbeta i en global samtid? frågar sig Adrienne Sörbom.

Utmaningen med den professionella organisationen

Den här utvecklingen av det politiska engagemanget åtföljs av en annan trend inom de politiska partierna och organisationerna. Adrienne Sörbom kallar den för rationalitet. Innebörden av den är att organisationerna blir allt mer professionella och effektiva i sin verksamhet. Förklaringen till detta ligger på flera plan.

– Medlemmarna behövs inte längre i första hand för att få in pengar. De behövs inte heller för att det dagliga arbetet ska fungera. Det mesta sköts idag av utbildade människor, och resultatet blir, enligt Adrienne Sörbom, att organisationerna skapar en allt större klyfta mellan sig själva och sina egna medlemmar.

De organisationer som klarar sig bäst är de som möter upp mot medborgarnas behov av att kunna göra något konkret.

Scoutrörelsen har lyckats genom att det är en sådan organisation som aktiverar människor. Även andra organisationer som Hyresgästföreningen, som mer betraktas som försäkringsbolag, verkar klara den nya politiska verkligheten ganska bra.

– Attac har samma problem som de övriga organisationerna. Vad ska människor göra mellan de stora demonstrationerna? Det finns egentligen inte så mycket som de kan göra, menar Adrienne Sörbom.

Internationella trender och samtida utmaningar

Sammanfattningsvis konstaterar Adrienne Sörbom att olika trender ger olika konsekvenser. Individualiseringen leder fram till att människor vill göra någonting konkret. Rationalitet, som är ett begrepp inom organisationerna, leder fram till ökad effektivitet och professionalism, men även ett minskat utrymme för medlemmarna att agera och göra något konkret. Globalitet gör att saker och ting blir mer komplicerade, då besluten exempelvis fattas på helt andra platser än i den svenska riksdagen. Det blir svårare för människor att påverka på den nationella och den lokala nivån när besluten flyttas längre bort.

De här trenderna som Adrienne Sörbom talar om och identifierar i det svenska samhället, anser hon inte är begränsade till Sverige. Det går också att se tecken på att detta är en internationell process

– Koloniernas uppbrott och krav på att inte längre vara kolonier kan ses som ett bekräftelse på detta. Men även fjärde världens krav på att vara med vid internationella samtal kan ses som tecken på att individualiseringsprocessen är en internationell trend. Människor vill inte överlåta åt andra att ta besluten. När FN anordnar stora möten bjuder de in representanter från det civila samhället, därför att det inte räcker med att bara stater diskuterar med varandra. Detta poängterar Adrienne Sörbom och hon ser det som tecken på att individualiseringen också är en trend som går att se i ett större internationellt sammanhang.

Adrienne Sörbom

Fil dr i sociologi, verksam på Stockholms universitet

Adrienne är speciellt intresserad av hur människor tänker att de kan påverka och förändra samhället.

Hon arbetar idag med ett forskningsprojekt kring globalisering och sociala rörelser. Hur bedriver gamla och nya rörelser politik i ett delvis globaliserat politiskt landskap?

www.sociology.su.se/home/Sorbom/

En utmaning från en internationell partner

Utmaning 2

Titel:

En utmaning från forskarvärlden

Föreläsare:

Brian Pratt

Executive director INTRAC.

Världen ser helt annorlunda ut idag i jämförelse med då organisationerna grundades. Brian Pratt chef för INTRAC gav under sin föreläsning perspektiv på den förändring som ägt rum. Vikten av en själv-rannsakande process i ljuset av vår tids nya krav är det Brian Pratt efterfrågar mest av allt.

Organisationerna måste utvärdera sina egna roller och var de står idag. Det här är också något som sociala rörelser i Syd insisterar på, menar Brian Pratt.

– Det är nödvändigt att organisationer som verkar inom utvecklingssamarbete utvärderar sina underliggande värderingar och koncept. De utmanas från såväl givare som andra partners. Att göra bra saker för sin egen skull är antagligen inte ens ett legitimt motiv för religiösa organisationer, säger Brian Pratt

Under sin föreläsning berör Brian Pratt flera teman som organisationerna i nord måste konfronteras med. Trenderna som Brian Pratt talar om är ibland motstridiga och inte alltid lätta att tolka. Ett exempel på just en sådan motstridig trend är enligt Brian Pratt den snabbt växande organisationen Care, som är en av världens största privata humanitära organisationer. Idag så handlar det mesta av den verksamhet som biståndsorganisationerna normalt bedriver om att bygga upp kapacitet i det civila samhället i syd. Men Care är en annan typ av organisation som sysslar med direkta insatser på fältet. Något som de flesta andra givare för länge sedan lämnat bakom sig. Detta är ett bra exempel på en motstridig trend, hävdar Brian Pratt.

Tillväxten av Care och andra organisationer visar också på en annan trend, som Brian Pratt vill belysa, nämligen hur konkurrensen hårdnat och nu präglar en allt större del av verksamheten.

– Biståndet har i allt högre grad blivit en marknad, där vi konkurrerar om samma anslag och pengar, menar Brian Pratt.

Nya och gamla trender

Det enda vi lärt oss av historien är att vi ingenting lärt oss. Så kan man sammanfatta Brian Pratts slutsatser, då han missbelåtet konstaterar att gammalt tänkande är på väg tillbaka.

– Det vi ser är hur den ekonomiska vetenskapen kommer tillbaka som en drivande disciplin i utvecklingstänkandet, säger Brian Pratt och exemplifierar genom att hänvisa till innehållet i den nya UN/SACHS-rapporten, som han anser bygger på ett föråldrat koncept. Rapporten bygger på att en stor summa pengar överförs till mottagarlandet, men tidsperspektivet är begränsat, menar Brian Pratt.

– Det här ignorerar all den erfarenhet som vi har skaffat oss under de senaste 50 åren, säger Brian Pratt

Ett annat område som Brian Pratt belyser är betydelsen av partnerskapsbegreppet. Människor i nord talar om partnerskap, människor i syd gör det inte. Han menar att det finns en inbyggd motsättning i partnerskapsbegreppet. Denna motsättning beror på att organisationerna i nord är mer intresserade av sin egen överlevnad än att verkligen bygga kapacitet i syd. De är helt enkelt inte så intresserade av att helt avveckla sin egen verksamhet.

En annan trend, handlar om hur folkrörelserna i syd känner att organisationerna i nord kväver deras möjlighet att bedriva sin verksamhet.

– Många organisationer i syd känner att organisationerna i nord tar upp för mycket politiskt utrymme och använder oproportionellt mycket resurser. Det här gör att det civila samhället och de sociala rörelserna i syd blir lidande, säger Brian Pratt.

När han talar om finansiering av bistånd betonas betydelsen av decentralisering av organisationernas verksamhet. De som har stor fältnärvaro, menar han, är framtidens vinnare. Ju närmare man befinner sig händelsernas centrum, desto lättare är det att få anslag för sin verksamhet och fånga upp kontrakt. Ambassaderna sköter idag mycket av den verksamhet som tidigare låg på organisationerna.

– Det är lättare om man har stor fältnärvaro att få anslag. Detta innebär att det kommer att bli svårare för mindre aktörer att överleva i framtiden, konstaterar Brian Pratt.

Ett nytt kallt krig

Kriget mot terrorism har inneburit att organisationerna arbetar under nya förutsättningar. Genom påtryckningar i form av lagstiftning och bistånd har USA-koalitionen försökt att få fler länder att stödja deras sak. Besluten att skicka bistånd handlar alltmer om politiska överväganden och allt mindre om ett konstruktivt utvecklingstänkande, sammanfattar Brian Pratt tendenserna.

– Mindre pengar går till latinamerikanska länder, för de utgör inget hot för någon.

Brian Pratt liknar det nya politiska klimatet i världspolitiken vid utbrottet av ett nytt kallt krig. Den nya säkerhetspolitiken har också lett till att det har blivit svårt för biståndsorganisationerna att förhålla sig neutrala.

– Vi kan ha en hur bra policy som helst, men när du går på gatan i Bagdad så spelar det ingen roll hur bra policy du själv tycker att du har. Du ses ändå som en allierad till fienden, konstaterar Brian Pratt. Han menar att detta inneburit att humanitär verksamhet på vissa håll i världen blivit omöjlig att bedriva. Ett visst vemod hörs i hans röst, då han talar om hur det som en gång var möjligt att göra i neutralitetens namn idag gjorts omöjligt.

Brian Pratt

Executive director INTRAC- The International NGO Training and Research Centre.

Brian, som ursprungligen är forskare inom samhällsvetenskap, är en av grundarna till INTRAC 1991 och har över 30 års erfarenhet av internationellt utvecklingsarbete.

Tillsammans med ett flertal internationella forskarkollegor arbetar han med att undersöka trender som kan påverka det civila samhället i en värld som blir alltmer global.

www.intrac.org

En utmaning om långsiktigt arbete

ADRA är en angolansk organisation som tillkom i början av 1990-talet och som arbetat med att stödja internflyktingar. Joaquim Fernanders berättar om hur organisationen utvecklats till att bli en organisation med ett bredare utvecklingsperspektiv.

Under de första åren var situationen i landet sådan att ADRA började stödja internflyktingar. Perioden 1990-1991 rådde vapenvila, och sedan började kriget om igen.

– Människor flydde från alla delar av landet och det fanns ett behov av humanitärt stöd, berättar Joaquim Fernanders.

Pengar gavs till ADRA, som sedan hjälpte internflyktingar. Bland svenska organisationer var det Afrikagrupperna som var aktiva.

– Afrikagrupperna har fungerat som brobyggare mellan det projekt ADRA genomför och kontakterna med Sida, den svenska myndighet som förmedlar pengar, konstaterar Joaquim Fernanders

Idag har ADRAS arbete en annan inriktning. De flesta internflyktingar lever idag på en miniminivå och behöver inte längre oroa sig för sina liv.

– Nu är utmaningen uppbyggnad på lång sikt och utveckling, säger Joaquim Fernanders.

Han berättar att ADRA idag har flera projekt. Det rör sig både om engagemang i skolan och samarbete med banker. Bankerna har hand om en pott med pengar som medlemmarna i byarna kan söka för att t ex finansiera nya dragdjur till jordbruket. Det handlar om små projekt och byarna tar ett gemensamt beslut, om vilket projekt de ska stödja.

– Det finns en grupp hos ADRA som utvärderar projekten. Byborna får antingen ett ja eller ett nej, säger Joaquim Fernanders. Han betonar att det är skillnad mellan givarnas sätt att arbeta. En del verkar inte var intresserade av den långsiktiga processen som ADRA ser som så viktig.

– En del är bara intresserade av ett enda projekt och är inte processinriktade som ADRA, fortsätter Joaquim Fernanders. För ADRA handlar det inte bara om enskilda projekt, utan det handlar om en mer långsiktig utveckling.

Utmaning 3

Titel:

En utmaning om långsiktigt arbete

Föreläsare:

Joaquim Fernanders

Representant, ADRA.

Joaquim Fernanders

Från Angola och representerar organisationen ADRA. Verksam på den angolanska landsbygden.

ADRA samarbetar med Afrikagrupperna i Sverige. ADRA:s arbete har utvecklats från ett humanitärt stöd till internflyktingar till ett arbete med mikrokrediter och hjälp till självhjälp. Fokus ligger i dag på det civila samhället.

Joaquim efterlyser ett mer långsiktigt perspektiv på utvecklingssamarbetet.

www.adra.org

Tidsaxel över organisationernas utveckling

I grupper ges organisationerna möjlighet att fundera över sina egna roller. Resultatet av diskussionerna sammanfattas sedan genom att konferensdeltagarna sätter in sina slutsatser på en tidsskala, där de också beskriver sin roll i ett historiskt sammanhang.

– Tidsaxeln var väldigt intressant därför den visade på hur mycket av det svenska utvecklingssamarbetet som härrör från kyrkorna. Det gav en aha-upplevelse, säger Anna Hägg-Sjöquist, Plan Sverige.

Några röster och reaktioner från deltagarna

– Tidsaxeln ger uttryck för ett linjärt tänkande. Har vi verkligen frigjort oss från gamla paradigmer?

– Många organisationer har idag lika mycket samarbete med internationella organisationer. Detta förändrar bilden av samhället.

– Sätter vi vår egen agenda eller är vi bara en del av ett historiskt sammanhang utan kraft att bryta oss lös från det?

– Har vi gått från enkelhet till komplexitet eller är världen egentligen inte mer komplicerad, bara det att vi är dåliga på att beskriva den?

Person efter person rör sig framåt mot det långa vita papperet som klistrats upp på väggen. En del står upp och skriver, vissa får stå på knä eller böjer sig på huk för att få in just sina ord på rätt ställe. Efter omkring 20 minuter så framträder en komplex bild som inte i alla delar är enkel att tolka. Det som tidigare varit ett vitt och tomt papper är nu en tidsskala och en beskrivning av organisationernas verksamhet under de senaste 200 åren. Snabbt förflyttas vi mellan olika verkligheter, från kyrkornas missionsverksamhet på 1800-talet till de radikala ungdomsrörelserna på 1960-talet. Krig och katastrofer, ekonomi och tidsanda påverkar organisationernas utveckling. Historiens kugghjul vrider sig och varje tid innebär nya förutsättningar och nya utmaningar. Nya organisationer föds, andra försvagas och vissa försvinner helt. Deltagarna får sedan chansen att diskutera beskrivningen.

Resonemangen och diskussionerna leder deltagarna vidare in på nästa centrala frågeställning: Vilka dominerande roller har organisationerna gått in i idag? Bilden som tecknas av organisationerna beskriver hur kollektthåvar i kyrkan och faddergalor i tv har samma syfte.

– Förut sysslade organisationerna mest med välgörenhet. Nu har man börjat titta mer på strukturfrågor, säger en av deltagarna. Det kan handla om hur man effektivt stödjer möjligheterna till ett livskraftigt civilt samhälle i exempelvis Syd.

Det var väldigt intressant att lyssna på Adrienne.
Hon gav oss en bekräftelse på det vi redan trodde oss veta.

Anna-Hägg Sjöquist, Plan Sverige

Det är viktigt att vi vågar vara förnyare, men även att vi värnar om det som är värt att bevara i den svenska folkrörelsetraditionen. Men också att vi för den här diskussionen med insikten om att vi lever i en globaliserad värld.

Ulrika Modéer, Diakonia

**Förändring behöver inte betyda flummigt och nätverksbaserat.
Vilken roll i det civila samhället ska vi ha - pionjärer eller
opinionsbildare.**

Bahare Haghshenas, Röda korsets ungdomsförbund

Are you

Det handlar om att erbjuda möjligheter till folkbildning, att skapa arena.

Stefan Nilson, Forum Syd

Sedan tyckte jag det var mycket intressant att lyssna på Brian Pratt, därför att han tog upp hur organisationer i andra länder förhåller sig till de frågeställningar vi diskuterade. Det är väldigt lätt att man blir väldigt svensk.

Anna-Hägg Sjöquist, Plan Sverige

**Grunden för att förändra är just
att många människor deltar i
förändringen.**

Stefan Nilson, Forum Syd

Vägarna är att bli medlem i en organisation
mycket annat finns inte.

Stefan Nilson, Forum Syd angående möjlig-
heter att aktivera unga människor

*Det jag reagerade på var hennes analys av engagemang. Jag tror
inte att det är så svart eller vitt. Det kändes som om hon drog det
till sin spets.*

Bahare Hagshenas om Adrienne Sörboms föreläsning

creative

röster från konferensen

För att erbjuda möjligheter till folkbildning måste vi själva
identifiera problemen. Vilka utmaningar står världen inför?

Stefan Nilson, Forum Syd

Det Adrienne Sörbom sa var egentligen
inget nytt. Men det var bra att det kom
igen, för det är en verklighet vi inte rik-
tigt klarar av att möta.

Ulrika Modéer, Diakonia

Föreläsningarna sporrade till diskussioner; kanske den första
föreläsningen mest av allt. Den tryckte på den svaga punkten för
oss, som kallar oss för folkrörelser.

Joakim Olsson, Kooperation Utan Gränser

Efter Tsunamin

– Vi blev nedringda av ungdomar som ville gör något, allt från att åka ner på plats till att bara skramla bössa. Att ta vara på det här engagemanget är också en lärdom som vi arbetar vidare med idag. Detta berättar Bahare Haghshenas, ordförande för Röda Korsets ungdomsförbund, och beskriver samtidigt en verklighet som många som arbetar med utvecklingsarbete och humanitärt bistånd känner igen.

Asienkatastrofen var en enorm tragedi, en händelse som inte hade några skurkar eller syndabockar. Det fanns inga flygplanskapande terrorister att rikta sin ilska mot, bara naturens råa hänsynslösa kraft. Barn hade spolats bort av havet tillsammans med sina föräldrar, försörjningsmöjligheter och bostäder var borta för alltid. Dödstalen fortsatte hela tiden att stiga för att till slut uppgå till nästan ofattbara 300 000 döda.

Bland de döda fanns hundratals svenskar som rest till det populära turistmålet Phuket. Mitt i denna situation stod de svenska organisationerna. Ett thailändskt trauma hade plötsligt också blivit ett svenskt, och det var upp till organisationerna att möta den våg av sympati och engagemang som det svenska folket gav uttryck för. Den första lärdomen för organisationerna kom att bli att verkligen inse att i en katastrofsituation så är alltid den lokala befolkningen den främsta resursen i det dramatiska första skedet.

– En lärdom som jag tror att mina kollegor i fält hade klart för sig väldigt tidigt var att de första aktörerna vid en sån här händelse är den lokala befolkningen. Vi måste hitta sätt att stödja dem så effektivt som möjligt. Det säger Anna-Hägg Sjöquist, generalsekreterare för Plan Sverige, när hon resonerar kring de allra första lärdomarna från katastrofen.

Högt ställda förväntningar

Erfarenheterna av katastrofen varierar. Röda Korset var direkt inblandat i förmedlingen av det humanitära biståndet, medan många andra organisationer hade en verksamhet som var fokuserad på den viktiga återbyggnadsfasen. Vissa organisationer hade ingen verksamhet alls på plats. För dessa kom den mest omedelbara frågan att blir hur man effektivt slussar människor vidare till andra instanser som kan ta vara på människors bidrag och vilja att hjälpa till. Trots att organisationerna har olika bakgrund i arbetet med katastrofen, så var en lärdom gemensam. Det gäller att försöka ta vara på det enorma engagemang som människor gav uttryck för.

Röda Korset var en av de organisationer som direkt agerade med snabbt närvaro på plats. Appeller gick ut från federationen om vad som behövde göras och biståndsarbetare flög ner samma dag som katastrofen inträffade. Bahare Haghshenas berättar villigt och engagerat om ungdomsförbundets arbete och verksamhet under de första omvälvande veckorna:

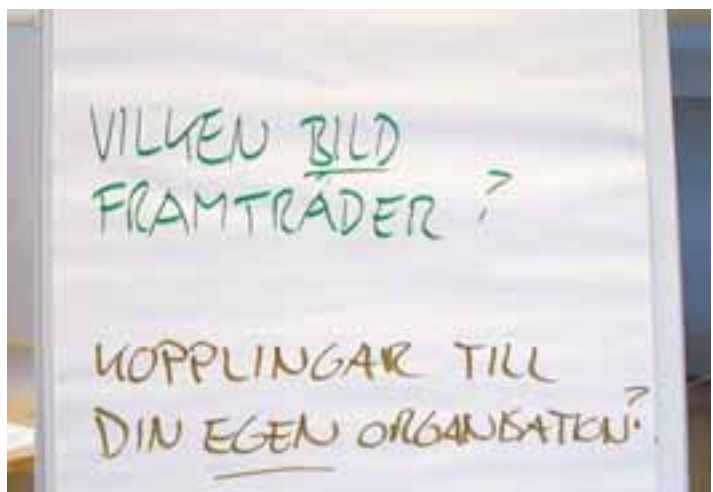
– Ungdomsförbundet samlade in pengar, anordnade konserter och var med och tog emot de svenskar som anlände till flygplatsen. Vi hade även chattforum på Lunarstorm, där vi besvarade frågor, säger Bahare Haghshenas. Ungdomars engagemang upplevde hon var mycket starkt under den här perioden. Köerna ringlade sig utanför Röda Korsets kontor, där bössor delades ut till ungdomarna.

Just nu håller många organisationer på att utvärdera vilka lärdomar de kan dra av katastrofen. En av de lärdomar som Bahare Haghshenas drar är att Röda Korset har stora krav på sig. Människor tar mycket för givet och det gäller att vara medveten om människors förväntningar, då man ska svara upp mot kraven då en situation av detta slag inträffar.

– Det finns en förväntan att det här och det där vi ska ta hand om. Men det ställer också krav på en bättre beredskap.

Asienkatastrofen väckte ett starkt engagemang i Sverige. Under några intensiva månader hamnade det civila samhället och många av dess organisationer i centrum för den svenska samhällsdebatten.

Ett av de viktigaste inslagen i workshopen var att reflektera och samtala om hur förutsättningarna för olika organisationer och dess verksamhet påverkats efter Tsunamin.

Svårigheter att möta engagemanget

Uppslutningen kring katastrofen var enorm liksom reaktionen på de insamlingar som arrangerades. Många människor kände att de ville göra något konkret och inte bara sitta vid TVn och se på medan katastrof-arbetet pågick. Detta var för många av organisationerna ett dilemma, eftersom det inte främst var personal på plats som behövdes. Joakim Olsson från Kooperation Utan Gränser berättar om en sådan incident och visar på en gemensam verklighet för de flesta av organisationerna.

– Det ringde en gubbe och sa: Vi är fyra gubbar här. Vi har en maskin. När kan vi åka ner? Vad kan vi göra? Vi behöver inte ha något betalt. När kan vi åka? Problemet är ofta inte gubbar med maskiner, säger Joakim Olsson, och fortsätter att utveckla sitt resonemang. Det är ofta den administrativa apparaten som inte fungerar när en sån här situation uppstår, och det finns ofta inte en full förståelse för detta bland allmänheten.

– Det är framför allt svårt för en organisation som Kooperation Utan Gränser att ta tillvara det här engagemanget, eftersom man inte är en organisation med aktiva medlemmar utan en organisation för organisationer, säger Joakim Olsson, men han menar samtidigt att det är oerhört viktigt att man försöker finna vägar och sätt att möta upp mot det här engagemanget.

Han får medhåll av Bahare Haghshenas, som menar att en lärdom av Asienkatastrofen är att man måste göra en återkoppling mycket tidigare till dem som ringt och hört av sig och visat sitt engagemang och humanitära stöd.

– Det gäller att ta vara på dem som ringer och kontakta dem mycket tidigare, så att det inte går fyra månader innan man hör av sig och ringer upp.

När katastrofen inträffade så hände detta under julhelgen, en tid då det flesta inte tänker så mycket på arbete utan vill tillbringa tid med sina nära och kära. Plötsligt när en katastrof av den här storleken inträffar så går det nästan inte att vara fullt förberedd.

– Organisationerna, precis som alla andra, tror att det går att ta jul-ledigt. Det funkar ju inte, säger Anna-Hägg Sjöquist. Hon fortsätter med att ändå berömma sina medarbetare som ändå lyckades infinna sig snabbt på plats trots omständigheterna. Men hon betonar ändå likt många andra vikten av en väl utarbetad beredskapsplan inför liknande situationer i framtiden.

Joakim Olsson från Kooperation Utan Gränser framhåller också att när en så här allvarlig situation inträffar är det viktigt att släppa allt annat man har för händerna.

– Det är viktigt att inse att det löpande arbetet kommer att bli lidande under en period.

Kommunikationen måste bli bättre

En annan lärdom att dra från Asienkatastrofen är hur man ska hantera den enorma uppmärksamheten i media. För organisationernas del handlar det om att lära sig att bli bättre på att kommunicera. Anna Hägg-Sjöquist uttrycker sig på detta sätt då det gäller kontakten med allmänheten:

– Det finns en förväntan att det här och det där ska vi ta hand om. Men det ställer också krav på en bättre beredskap.

– Den här händelsen ledde till en megauppmärksamhet i media. Den riktades först mot Thailand sedan mot Sri Lanka och Indien. Sedan kom Ache väldigt sent in i bilden.

Här har organisationerna en uppgift, menar Anna Hägg-Sjöquist, som visserligen inser att uppmärksamheten kom att vara så fokuserad på Thailand av naturliga skäl, därför att det var svenskar inblandade. Men hon menar att organisationerna i första hand har ett humanitärt ansvar för alla människor.

– Vårt ansvar ligger i att bredda beskrivningen av katastrofen. Mitt intryck är att organisationerna satt inne med information tidigare än den kom ut i media.

Anna Hägg-Sjöquist menar att det fanns de som satt i TV-soffor och försökte bredda perspektivet, men hennes intryck är ändå att det här kunde ha fungerat ännu bättre.

Organisationerna är helt överens då det handlar om att de måste bli bättre på att kommunicera och utnyttja media. Ett viktigt evenemang inte alltför långt in i framtiden är årsdagen av katastrofen. Här menar många att tillfälle ges till att återanknyta till människors engagemang och visa på vikten av långsiktigt återuppbyggnadsarbete.

– Vi är inte vana att rapportera från specifika insatser som den här. Det är viktigt att vi är tydliga och klara inför årsdagen och visar på att just det här har vi åstadkommit, säger Joakim Olsson och trycker på behovet av en tydlig resultatredovisning inför årsdagen.

Över 150 000 deltagare från såväl nya sociala rörelser som etablerade folkrörelser möttes i slutet av januari 2005 i Porto Alegre, Brasilien.

Sedan starten 2001 har Wolrd Social Forum varit en av de mest betydelsefulla arenorna för att diskutera internationell politiska trender och dess konsekvenser för fattiga människor i världen.

Många svenska idéburna organisationer fanns på plats för att diskutera den gällande och framtida politiska dagordningen.

Det gemensamma temat är:
En Annan Värld är Möjlig.

www.forumsocialmundial.org.br

Reaktioner på dagarna

Bonian Golmohammadi, generalsekreterare i Svenska FN-förbundet, ringar effektivt in problematiken när han frågar sig:

– Är det viktigt att vi har medlemsbaserade organisationsformer, där gräsrotterna får vara med och påverka? Hur ser folk-rörelserna ut i ett nytt svenskt samhälle? Vilka element ska vi behålla och vilka ska vi förändra?

Från ett annat perspektiv välkomnar generalsekreterare Anna Hägg-Sjöquist från Plan Sverige diskussionen om den medlemsbaserade organisationen. Medan FN-förbundet vill slå vakt om gräsrotterna, och den interna demokratin ser Plan Sverige, som inte har några medlemmar, möjligheter i alternativa organisationsformer.

– Det är väldigt glädjande att det fanns en vilja att diskutera varför den medlemsbaserade organisationen är bäst för stöd i lokalt utvecklingssamarbete. Är det så eller inte? Är det ok att inte ha medlemmar? frågar sig Anna Hägg-Sjöquist, som också varmt välkomnar framtida diskussioner kring detta ämne.

Vikten av en ny folkbildning

Den nya tidens politiska engagemang ställer krav på direkt delaktighet, då medborgarna vill se omedelbara resultat och själva vill vara med och utträtta något. Stefan Nilsson, Forum Syd, förklarar varför just denna fråga är så betydelsefull för organisationerna.

– Organisationerna söker spetskompetens, eftersom det är det som efterfrågas i mottagarländerna. Konsekvensen blir att organisationerna blir allt mer professionella. Direkt hjälp är inte längre något som organisationerna sysslar med. Nu är det framför allt ett mycket långsiktigare arbete som organisationerna ägnar sig åt. Detta händer samtidigt som det är just ett direkt omedelbart engagemang med tydliga resultat som människor söker sig till, berättar Stefan Nilsson.

– Organisationerna jobbar idag på ett sätt som är mer långsiktigt. Det är svårt att visa på direkta effekter. Det går stick i stäv med det politiska engagemanget, menar han.

Faktaruta

Två veckor efter konferensen sökte vetenskapsjournalisten Andreas Lång upp sex av deltagarna i workshopen.

Han bad dem reflektera över den omvärldsanalys som de svenska ramorganisationerna startat tillsammans med Sida Civil Society Center.

En viktig del i den pågående processen är att fortsätta dessa samtal och reflexioner inom respektive organisation.

I slutet av augusti 2005 genomför vi en internationell workshop med nya utmanare och där de svenska organisationernas samarbetspartners i Syd spelar en aktiv roll.

Temat blir: Det civila samhället och framtiden – en omvärldsanalys.

www.sida.se/scsc

Stefan Nilsson är enhetschef på Forum Syd och en av de strateger som funderar på hur en medlemsbaserad organisation ska tackla framtidsfrågorna.

I Forum Syd samlas närmare 200 svenska medlemsorganisationer och ett stort antal samarbetsorganisationer och nätverk över hela världen.

www.forumsyd.se

Anna Garvander är biståndshandläggare på Plan Sverige.

Plan är en internationell, barnfokuserad, politiskt och religiöst obunden biståndsgesellschaft som bedriver utvecklingsprogram på gräsrotsnivå inom områdena hälsa, utbildning, boendemiljö, familjeförsörjning och kommunikation.

www.plansverige.org

Stefan Nilsson får frågan om han ser det hela som en politisk rävsax, en situation som för organisationerna är omöjlig att komma ur.

– Nej, jag tror att det framför allt handlar om folkbildning, svarar han optimistiskt. Det var väldigt glädjande att så många fastnade för just detta.

Samtidigt som han ser möjligheterna höjer han ett varningens finger, för att organisationerna rusar vidare mot ökad professionalism och slutar vara folkrörelser, och han får medhåll från Joakim Olsson från Kooperation utan gränser.

– Vi får ta oss i akt så att vi inte hamnar i ett elfenbenstorn och fjärrar oss från våra medlemmar. En viktig del i folkbildningen, anser Stefan Nilsson, är att identifiera och förhålla sig till de utmaningar som ligger i vår samtid.

– För att erbjuda möjligheter till fortbildning måste vi själva veta vilka de kritiska punkterna är. Vad är det vi ska tänka på? Det här är ett jättebra sätt för organisationerna att träffas och diskutera framtidsfrågor.

Vikten av folkbildning, anser han, ligger i att organisationerna på det sättet kan nå ut till en allmänhet, som inte är medlemmar i organisationerna. Han är inte ensam om att betona vikten av folkbildning. Anna Hägg-Sjöquist, lyfter också fram folkbildning som ett område där diskussionerna på längre sikt skulle kunna ge konkreta resultat.

– En fortsatt dialog skulle kunna leda fram till att vi lyckas forma förslag till modeller för folkbildning inför framtiden. Detta skulle vara ett oerhört stort framsteg, säger Anna Hägg-Sjöquist, hoppfull. Man måste

söka upp människor där de finns och tillbringar större delen av sin tid på skolor och arbetsplatser, och knyta an till människors vardag.

En gemensam plattform inför framtiden

Organisationerna möter inte det nya politiska engagemanget på samma villkor; vissa har kommit längre än andra. Många organisationer betonar vikten av att kunna engagera sig på olika plan. Det är inte längre självklart att man måste gå in i en organisation och engagera sig i alla frågor. Idag så finns möjligheter hos många organisationer att engagera sig i enskilda frågor och att engagera sig i projektform utan att bli medlem. Men även detta sätt att arbeta har sina problem och utmaningar.

– Det är svårt att hitta projekt som både känns konkreta och meningsfulla. Hur kan man vara med och påverka konkret i svåra frågor fast på ett enkelt sätt? Vi har framförallt att lära oss av dem som arbetar med opinionsbildande verksamhet i projektform, framhåller Bonian Golmohammadi, då han talar om vad hans organisation har att lära av andra.

Viljan att lära verkar vara stark, men samtidigt så har organisationerna ofta sin egen målgrupp. En åsikt som Ulrika Modéer från Diakonia ger uttryck för.

– Vissa saker kan vi nog lära av varandra, men vi måste nog inse att vi kompletterar varandra i förhållande till olika målgrupper, säger hon.

Det verkar finnas en gemensam oro inför framtiden, en oro som bottnar i att organisationerna trots sina ansträngningar inte ska klara av att möta framtidens krav.

– Organisationerna måste tillsammans fundera på hur man tar vara på engagemanget. Vi är ganska dåliga på det, hävdar Stefan Nilsson självkritiskt.

– Vi glömmer ibland att vi måste titta inåt på oss själva för att genomföra verklig förändring. Man måste börja med sig själv, säger Bahare Haghsheenas, ordförande i Röda Korsets ungdomsförbund.

I en situation där flera organisationer träffas och tävlar om samma anslag och pengar från medborgarna, skulle man kunna tänka sig att det skulle kunna påverka möjligheterna att föra en konstruktiv dialog. Så här säger Joakim Olsson om det och slår huvudet på spiken, då det gäller att sammanfatta vad många andra antytt i mer vaga ordalag:

– Vi såg inte varandra som konkurrenter även om vi slåss om samma penningpåse. Detta gjorde att vi kunde föra ärliga och självkrassande resonemang. Det var två dagar av intensiva diskussioner, även om en del ansåg att det vid nästa konferens kunde bli ännu tuffare.

– Det känns som om vi har slagit ner bopålarna och fått en gemensam plattform, säger Stefan Nilsson, Forum Syd.

A large, colorful globe of the Earth is the central focus, showing continents and oceans. It is being held up by several people using ropes. In the foreground, four people are visible: a man on the left in a white t-shirt and light shorts, a woman next to him in a white t-shirt and tan shorts, another woman in a white t-shirt and a long, colorful floral skirt, and a man on the right who is shirtless, wearing red shorts and a grey skirt. They are all smiling and looking towards the camera. The background shows other people and a bright, sunny day.

The best way to predict the future,
is to create it.

– Are you creative?

Utgiven av Sida 2005

Avdelning: Sida Civil Society Center

Författare: Andreas Lång

Grafisk form och redigering: Högberg.gruppen AB

Foto: Dag Jonzon, Andreas Lång

Artikelnummer: SIDA4707sv

Tryckt av Edita Communication AB, 2005

Sida Civil Society Center – where good ideas meet

Sida Civil Society Center i Härnösand startades 2002 som en mötesplats för enskilda organisationer och folkrörelser vars verksamheter fokuserar på det civila samhällets roll i utvecklingsfrågor.

Så här bor du gästhemmet

Lönnebo

Som kursdeltagare bor man som regel i centrets gästhem, Lönnebo, som ligger i omedelbar anslutning till huvudbyggnaden.

Lönnebo består ett 50-tal enkelrum som även kan användas som dubbelrum vid behov. Toalett och dusch finns i varje rum. I gästhemmet finns ett stort gemensamt kök där det serveras frukost. Det finns även TV-rum, bastu, tvättstuga och andra gemensamhetsutrymmen. Dessutom finns det några dubbletter med egen kokvrå.

Gästhemmet tillhandahåller lakan och handdukar. Samtliga rum är handikapppassade.

Halving poverty by 2015 is one of the greatest challenges of our time, requiring cooperation and sustainability. The partner countries are responsible for their own development. Sida provides resources and develops knowledge and expertise, making the world a richer place.

Sida Civil Society Center
Södra Vägen 3D, S-871 40 Härnösand, Sweden
Phone: +46-(0)8-698 50 00
Fax: +46-(0)8-698 56 15
www.sida.se/scsc, sida@sida.se